

ES FUSTERETS

LA COLÒNIA AGRÍCOLA DE SA POBLA.

... Cercava la colònia d'Es Fusterets com l'assedegat cerca l'amor a les nits de lluna sense dormir. Quantes llunes sense dormir, tot cercant un nom que sortia i desapareixia a parts iguals de papers humits, rentats pel pas del temps. Una colònia agrícola, que va ser i existir, un indret on els infants jugaven al carrer, les dones rentaven els llençols de bri i els homes s'eixugaven la suor del front.

Sabiem de la seva existència però a la primavera del 2014 començarem a pensar que Es Fusterets havia estat un malson que ens havia jugat el pas del temps. Un somni malmès pels amics de papers.

Del llibre: La presència anglesa a la Gran Albufera del nord de Mallorca.

L'arribada de la companyia anglesa *New Majorca Land Company* a sa Pobla, i les consegüents tasques de dessecació i canalització de s'Albufera, va suposar l'inici d'uns anys de prosperitat econòmica i una empenta forta per tal que el municipi pobler pogués emprendre -tímidament i silenciosament- el camí cap a la modernitat. L'immobilisme de centúries aniria quedant enrere a partir d'aquella fita històrica.

Al 1863 començaren les obres dirigides pels anglesos, encara que la maquinària no havia arribat a la contrada ni tan sols a l'illa de Mallorca. Per aquest motiu necessitaven molta mà d'obra, jornalers que poguessin posar els seus braços al servei del projecte. El vicari Parera, a la revista mensual *Sa Marjal*, parla de 1500 persones cada dia que anaven a peu, i alguns en carro, a treballar als canals i les síquies. Lògicament, va suposar l'arribada d'homes de gran part de Mallorca, fins i tot d'Eivissa¹ i de Ciutadella, ja que a banda de tenir feina, els sous que pagaven els anglesos i el tracte que donaven als obrers no s'havien vist mai a les Illes. Les obres principals acabaren entre el 1869 i 1870.

La primera colònia agrícola per a l'explotació de la finca de s'Albufera fou la de Gatamoix i la segona es creà el 17 de juliol de 1879² a una finca propietat del polític de Ciutat D. Joaquim Fiol³ que estava situada a la carretera actual que va de Muro a sa Pobla, Fiol actuava com representant de la companyia dessecadora anglesa. La nova colònia va rebre el nom d'es Fusterets, dins el terme municipal de sa Pobla. La superfície era de 200 hectàrees i

---

¹A mode d'apèndix reproduïm al final del treball una curiosa notícia publicada al *Diario de Palma* el 1863 on parla dels eivissencs que treballaren a s'Albufera. Recollida de la plana web "Crònica de s'Albufera" de F. Lillo.

²Entre altres moltes coses aquell any s'esdevingueren una sèrie de fets remarcables: el febrer de 1879 Paulí Verniere es dirigeix en una carta al periòdic *El Isleño* en la qual informa dels estralls causats per la fil·loxera que ja han arribat al Rosselló. L'agost de 1879 es publica que la sequera a Mallorca ha deixat sense perspectiva de feina moltes persones que han optat per emigrar a Algèria. El mateix mes, s'inaugura el servei de vapors entre Palma-Barcelona-Marsella-Alger. El 15 de setembre de 1879 mor executat a volta de garrot a Inca Josep Vives Cànaves, pollencí de 20 anys, per haver assassinat i cremat el seu pare. El 1879 s'inicia l'exportació de canyet cap a Anglaterra.

³Joaquim Fiol, (Palma de Mallorca 1831-1895) fou advocat, periodista i polític. El 1855 va fundar el diari d'ideologia republicana *El Iris del Pueblo*. Va participar activament a la Junta de Govern Republicana que va governar les Illes Balears a la revolució del 1868. Va ésser nomenat consol d'Espanya a Alexandria (1868-1870), governador d'Almeria. Va participar en diverses associacions científiques de l'època. Fou diputat dues vegades pel districte d'Inca i altres dues per Palma, el 1872, 1881 i 1886. Entre els anys 1872 i 1873 va ocupar el càrrec de governador civil de Madrid.

els cultius més representatius de la finca eren les figueres, els pollancre i les moreres. Dins aquest paratge es construïren deu cases. Avui dia, aquest topònim ha desaparegut, substituït per sa Vileta, nom que correspon al polígon industrial i comercial actual.⁴ Al 1881 la població censada era de 28 persones. La procedència d'aquestes persones o famílies segons els fulls dels censos d'aquells anys era d'Alaró, Santa Maria i Búger.

1. LES COLÒNIES AGRÍCOLES A MALLORCA AL SEGLE XIX.

Els nous models econòmics, socials i les necessitats de repoblament de certes zones del Regne d'Espanya motivaren el 1855 i 1868 la publicació de lleis que regulaven i afavorien la creació de nous assentaments poblats anomenats colònies agrícoles. Dins el període de 1874 a 1891 és crearen nou colònies a Mallorca, de les quals quatre han perdurat fins a l'actualitat, gairebé gràcies al turisme. Son les de Sant Pere d'Artà, Sant Jordi a ses Salines, Porto Colom a Felanitx i Porto Cristo a Manacor.

El fort increment poblacional de l'Illa a la meitat del segle XIX donava lloc a una emigració obligada cap a l'exterior i a l'explotació de noves terres per al conreu de vinya i d'ametllerar, juntament amb cereals i llegums de baix rendiment. La majoria d'aquestes noves es estaven situades a la part de la mar i a una distància considerable dels nuclis de població. Se'n va incentivar la creació tot promulgant exempcions diverses com: el no pagament de les contribucions de bens immobles, períodes d'ajudes fiscals de fins a 25 anys, els fills dels propietaris, administradors i arrendataris que visquessin a la colònia estaven exempts del servei militar, que pocs anys abans s'havia establert com obligatori. Quant a les terres dessecades, cas de la colònia de Gatamoix –també dels anglesos- o Sant Lluís a Alcúdia, i es Fusterets a sa Pobla, estaven exemptes deu o més anys de tot tipus d'impostos i contribucions segons el cultiu a que es destinessin.

Com hem dit abans, es varen crear nou colònies a Mallorca:

- 1.- Ses Comunes Velles de Campos el 1874
- 2.- Gatamoix a Alcúdia el 1876
- 3.- Son Mendivil o Cases Noves de s'Aljub a Lluçmajor el 1876
- 4.- Ca n'Alou o Pla de sa Sínia, després Porto Colom a Felanitx el 1877
- 5.- Es Fusterets a sa Pobla el 1879
- 6.- San Jordi a ses Salines. Fundada el 1870 i conreada a partir de 1879.
- 7.- Sant Pere a Artà el 1880
- 8.- Del Carme i més tard coneguda com Porto Cristo a Manacor el 1888
- 9.- Villa Cristina a Cabrera el 1891, que va ser la darrera colònia fundada a Mallorca.

Com a resum, podem dir que aquestes colònies suposaren nous llocs de feina, més terres de cultiu, disminució de la fam i de l'emigració. També feren augmentar el pas de jornalers a petits propietaris de terrenys. A finals del segle XIX, quan caduquen els privilegis i exempcions de les colònies agrícoles desapareixeran totes excepte les quatre marineres, que canviaran la funció i es convertiran en ports pesquers i comercials. I a l'actualitat romanen com espais d'estiueig, d'oci o turisme.⁵

---

⁴ Del diccionari Alcover-Moll. Significat de Vileta: De vila. La Vileta: poblet agregat al municipi de...

⁵ Pastor Sureda, Bartomeu (1977): *Mayurca*, 17 (175-177).

2. DOCUMENTACIONS I SIGNATURES DE L'ARXIU MUNICIPAL DE SA POBLA.

La documentació sobre es Fusterets és escassa, tan sols trobam alguns lligalls. La causa principal és que de la segona meitat del segle XIX la major part de documentació i signatures de l'Arxiu Municipal de sa Pobla han desaparegut, per un motiu o altre. D'altra banda, fins al 2013 en que varem poder llegir l'article de Bartomeu Pastor a la revista *Mayurva* (1977) ningú en vida a sa Pobla sabia de l'existència de la colònia agrícola, sí que coneixíem l'existència de Gatamoix. Curiosament, el vicari Parera no menciona en cap moment l'existència d'es Fusterets a la revista *Sa Marjal* publicada entre 1909 i 1928, malgrat que és una de les fonts més completes i documentades que tenim de s'Albufera i de l'època dels anglesos. A la revista *Vialfàs*, publicada a finals dels anys cinquanta i principis dels seixanta, tampoc no s'esmenta la colònia. Tampoc no record que a cap de les converses que he mantingut al llarg dels anys amb Joan Llabrés, Joan Payeras, el metge Mestres o Alexandre Ballester, hagués pogut escoltar, parlar o llegir res que tingués a veure amb es Fusterets.

Vaig cercar als treballs publicats per Mascaró Pasarius⁶ i no hi vaig trobar cap menció, ni als mapes ni en els textos. Curiosament, i a manera d'anècdota, al principi de la recerca de la documentació relacionada amb els anglesos i s'Albufera vaig pensar que Bartomeu Pastor s'havia errat, cosa que ara podem constatar que no és certa. La pols de la memòria la teníem nosaltres i la gent de sa Pobla. Vegem el resum d'alguns dels documents recuperats a l'arxiu municipal pobler.

En una instància⁷ adreçada al magnífic ajuntament de sa Pobla, Bartomeu Cladera i Socies, demanava el 17 de juliol del 1909 un permís d'obra per arreglar la façana d'una casa de la seva propietat situada dins la finca d'es Fusterets. I no tan sols demanava per realitzar obres, també sol·licitava que la comissió permanent municipal li donés les fites clares de la seva finca de Cas Fusterets amb el camí de Son Sintes, el des Corter Vell i el camí des Clot de can Mel. Aquests dos últims indrets ja desapareguts a l'actualitat. També en Bartomeu es queixava que els veïnats dels voltants de Cas Fusterets havien agafat o aprofitat terres que ell considerava de la seva propietat.

A una segona instància⁸ datada el 5 de maig de 1911 -l'any que major nombre de poblers emigraren a Argentina- Antònia Socias i Caimari demana al consistori pobler permís per construir una paret a la finca de Cas Fusteret de sa Pobla, i la situava al quilòmetre vint, hectòmetre set de la carretera que anava de Petra fins a Pollença.

A la signatura 200, pag 99⁹ hi trobarem dos fulls no oficials de paper que relacionaven els pagaments que tributaven una sèrie de cases del carrer des Fadrins, la majoria entre 50 i 80 pessetes. Sense especificar l'any, al final de la relació diu textualment: "Les deu cases de Cas Fusterets, pagaven un total de 200 pessetes entre totes". La mateixa quantitat que pagaven pel conjunt de l'oratori de Crestatx. Com ja hem dit, no especifica la data ni la ubicació, si bé indica que són deu les cases construïdes.

---

⁶ Mascaró Pasarius, Josep (Alayor 1923- Palma 1996). Cartògraf i arqueòleg menorquí. Va col·laborar en l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines.

⁷ Signatura 712. 1909. Arxiu Municipal de sa Pobla.

⁸ Signatura 712. 1911. AMSP.

⁹ Signatura 200. AMSP

Una tercera instància¹⁰ municipal i potser la que ens dóna més informació, és el document signat per l'apoderat de l'enginyer Waring¹¹ -el senyor José Arronte i Palma¹²- datat el 27 de gener del 1883 que ens diu: al dia de la data esmentada abans, a la una del mig dia es va declarar un incendi de greus conseqüències a la casa núm. 7 situada a la colònia de Cas Fusterets, a un dels dos blocs de cases existents i que era propietat de la *New Mallorca Land Company*, és a dir, s'Empresa dels anglesos. Cap a les tres del capvespre l'incendi es va donar per apagat i els mals podien situar-se entre les 400 i les 500 pessetes. Xifra bastant alta per l'època i més tenint en compte que la casa no estava acabada. A la cloenda del document Arronte afegeix que està complint amb l'assegurança contra incendis que tenien contractada amb *La Unión y el Fénix Español*. Informar per escrit de l'incendi al batle era una de les condicions que exigien les companyies asseguradores de l'època.

A la signatura 200 llibre (7) de 1889¹³ l'oficina de contribucions de la província, donaven queixa a l'ajuntament pobler per no haver cobrat de l'empresa anglesa de l'Albufera la quantitat estipulada -no ens diu quina era- en concepte d'arbitris de les cases d'es Fusterets. Era el setembre del 1889, evidentment que Lee La Trobe Bateman ja tenia greus problemes de solvència per fer front a les despeses de la gestió albuferera.

3. EL FINAL DE LA COLÒNIA.

Es Fusterets neix en uns anys de prosperitat econòmica per sa Pobra. Un any abans de la seva fundació arribava el tren a sa Pobra, concretament el 24 d'octubre del 1878 a les 10 del matí. Històricament s'ha escrit que el paper del polític pobler Miquel Socies va ser decisiu per fer realitat aquesta arribada. Però ens resulta evident que el paper de l'enginyer Waring o de l'Empresa, també va ser decisiu, encara que aquest tema està per esbrinar i estudiar.

Quan -a finals del anys vuitanta del segle XIX- s'inicia la pèrdua de poder econòmic dels anglesos i les sentències judicials que els varen tallar d'arrel qualsevol possibilitat de perdurar dins el temps, la sentència de mort de la colònia des Fusterets també va estar segellada. Segons *La Gaveta de Madrid* de desembre del 1898, la colònia agrícola de cas o d'es Fusterets va desaparèixer jurídicament com a tal el 4 de juny del 1891,¹⁴ encara que les cases existents varen passar a mans privades fins ben entrat el segle XX, i la de Gatamoix o de Sant Lluís es va extingir el 9 d'agost del 1896. El misteri de l'oblit de Cas Fusterets estava resolt...

---

¹⁰ Signatura 200. 1883 AMSP

¹¹ Fou l'enginyer encarregat d'executar les obres de dessecació projectades principalment per Green, i seguiria després com a director de la *New Majorca Land Company* i com a representant i portaveu. Fou l'únic que quedà a viure a Mallorca on morí el 5 d'octubre de 1914.

¹² José Arronte va ser l'home de confiança de l'enginyer Waring. Va desenvolupar les tasques de secretari i comptable de la companyia anglesa coneguda com *s'Empresa*.

¹³ Signatura 200. llibre 7. 1889. AMSP.

¹⁴ Entre altres coses, podem destacar que l'11 de desembre de 1891 Faust Gual de Torrella, de tendències absolutistes carlistes, ven a l'Arxiduc Lluís Salvador, Son Gallard. El noble mallorquí morí uns dies després de la venda. També el 1891, com s'indica al treball titulat *Apuntes para la industria papelera de Tarragona, Baleares y Canarias* de Gonzalo Gaioso, la primera de les fabricques de paper elaborat a partir del canyet, estava a ple rendiment i el titular era l'enginyer Waring que havia deixat de treballar per s'Empresa el 1885 i que d'aleshores ençà havia comprat la possessió de Peguera i tenia casa parada al carrer de sant Miquel de Ciutat. Textualment diu que obtenien: *paper de palla a mà amb tres tines*. Amb posterioritat a s'Albufera hi trobam constància de dues fabricques de paper, una a principis dels anys vint i l'última el 1939.

APÈNDIX.

Transcripció literal de la notícia publicada al *Diario de Palma* de 24 d'agost del 1863, núm. 205.

Nos comunica uno de nuestros corresponsables que por el distrito de la villa de Selva, y sus inmediaciones, desde algunos dias, una cuadrilla de malhechores, que segun dicen, por su traje se parecen á ibizencos, anda de noche sorprendiendo á los transeuntes y pidiéndoles el dinero ó la vida, y que al anohecer del domingo 21 próximo pasado lo realizó en el camino de Lluch con un tragnero, quien gracias á su caballeria, pudo salvarse á todo escape. Tradicional y sabida es la incivilización y barbarie que desde su conquista dominan los montes de Ibiza y que dominará siempre en aquella desgraciada Balear mientras no se la ponga de guarnición al ménos un regimiento entero disipando por aquellos pueblos sus compañías á fin de civilizar á la fuerza sus bárbaras é idiotas costumbres, y facilitar por este medio la protección y defensa de los que son pacíficos habitantes, y la inmediata captura de tando criminal como abrigan, en el acto mismo de cometer esos horrendos asesinatos que con tanta frecuencia nos horrorizan, enseñandoles de esta manera á ser dignos de pertenecer con su conducta al territorio Balear. Mientras esto no se realice, llamamos la atención de la policia para que al desembarque en nuestra dorada isla de la gente sospechosa que, confundida con los buenos y honrados habitantes de aquel país, nos visite se inquiera el punto de su procedencia, el fin á que vienen, el punto ó paraje que van á ocupar, el tiempo que han de permanecer, y sobre todo se la imponga el deber de presentarse dos ó tres veces la semana á la respectiva autoridad para que pueda observar su conducta y su modo de vivir. Recuérdese que aun quedaron los restos, sin que se haya sabido el resultado de la cuadrilla que á últimos del año próximo pasado dejó tendidos en el suelo y en el distrito de esta capital á dos de los que lo componian. Además, se dice que entre los trabajadores ó jornaleros del desagüe de las Albuferas habia tambien ibizencos, los cuales, sustrayéndose al trabajo lo han abandonado, y de consiguiente, bien puede suceder anden errantes y en cuadrilla por aquellos contornos haciendo ó preparándose á hacer de las suyas y aterrorizando como en su propio país.

.../....